

УКРАЇНА ТА СРСР ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939 – 1945 рр.)

Частина 1.

Агресивний союз СРСР
Німеччини 1939-1941 рр.

План

- 1. Загальна характеристика, причини та передумови II світової війни.**
 - а) Виникнення тоталітаризму: комунізму, фашизму і німецького націонал-соціалізму;
 - б) Сприяння відновленню воєнної могутності Німеччини;
 - в) Роль Й.Сталіна та Комінтерну у перемозі Гітлера на виборах 1933 р.
- 2. Договір про ненапад між СРСР та Німеччиною.**
- 3. Початок II світової війни: напад Німеччини та СРСР на Польщу.**
- 4. Агресія СРСР проти країн сусідів:**
 - а) Радянсько-фінська війна 1939-1940 рр.;
 - б) Анексія Прибалтики;
 - в) Приєднання до СРСР та радянізація Бессарабії і Північної Буковини.
- 5. Співпраця між Німеччиною та СРСР у 1939-1941 рр.**
 - а) паради перемоги;
 - б) Договір про дружбу та кордони між СРСР та Німеччиною;
 - в) політичне співробітництво;
 - г) економічне співробітництво;
 - д) військове співробітництво.
- 6. Формування Троїстого пакту.**

Основні дати

- **23 серпня 1939 р.** – Пакт “Ріббентропа-Молотова.
- **17 вересня 1939 р.** – Початок радянської окупації Польщі.
- **15 листопада 1939 р.** – включення Західної України до складу УРСР.
- **2 серпня 1940 р.** — включення Бессарабії та Північної Буковини до складу УРСР.

1. Загальна характеристика, причини та передумови II світової війни

Друга світова війна

Наймасштабніша світова війна в історії людства.

Тривалість: 2 194 дні.

Термін: 1 вересня 1939 - 2 вересня 1945 рр.

Брала участь 61 країна (80% населення Землі).

Воєнні дії відбувалися на територіях 40 країн.

До збройних сил було мобілізовано 110 млн осіб у
всьому світі.

Загальні людські втрати досягли 50-55 млн осіб, з
них загинуло на фронтах 27 млн.

Театри воєнних дій

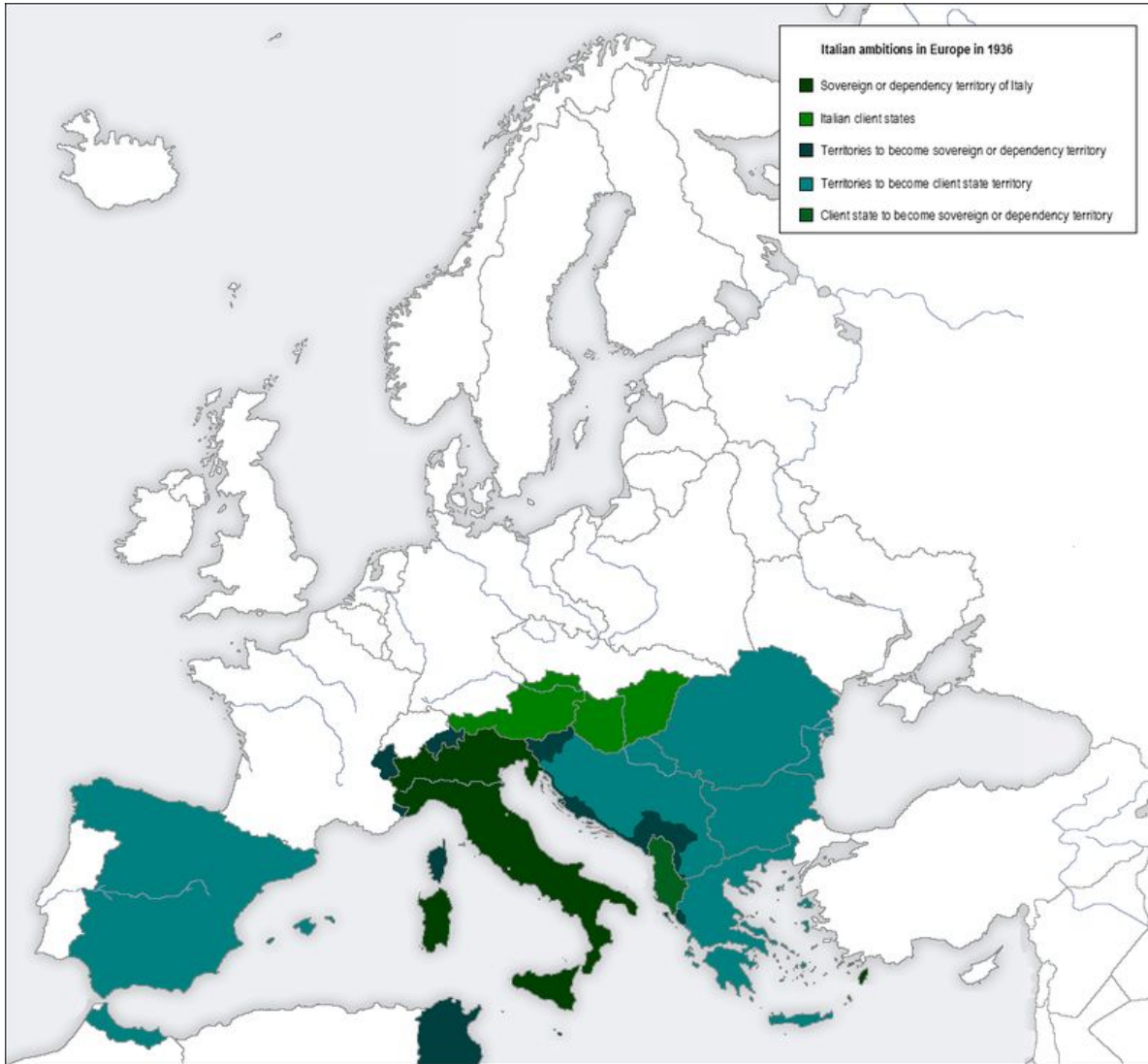
- **східноєвропейський**
- західноєвропейський
- середземноморський
- африканський
- тихоокеанський

а) Виникнення тоталітаризму:
комунізму, фашизму і
німецького націонал-соціалізму

Беніто
Муссоліні
фашистський
диктатор Італії
з 1922 по 1943 роки.

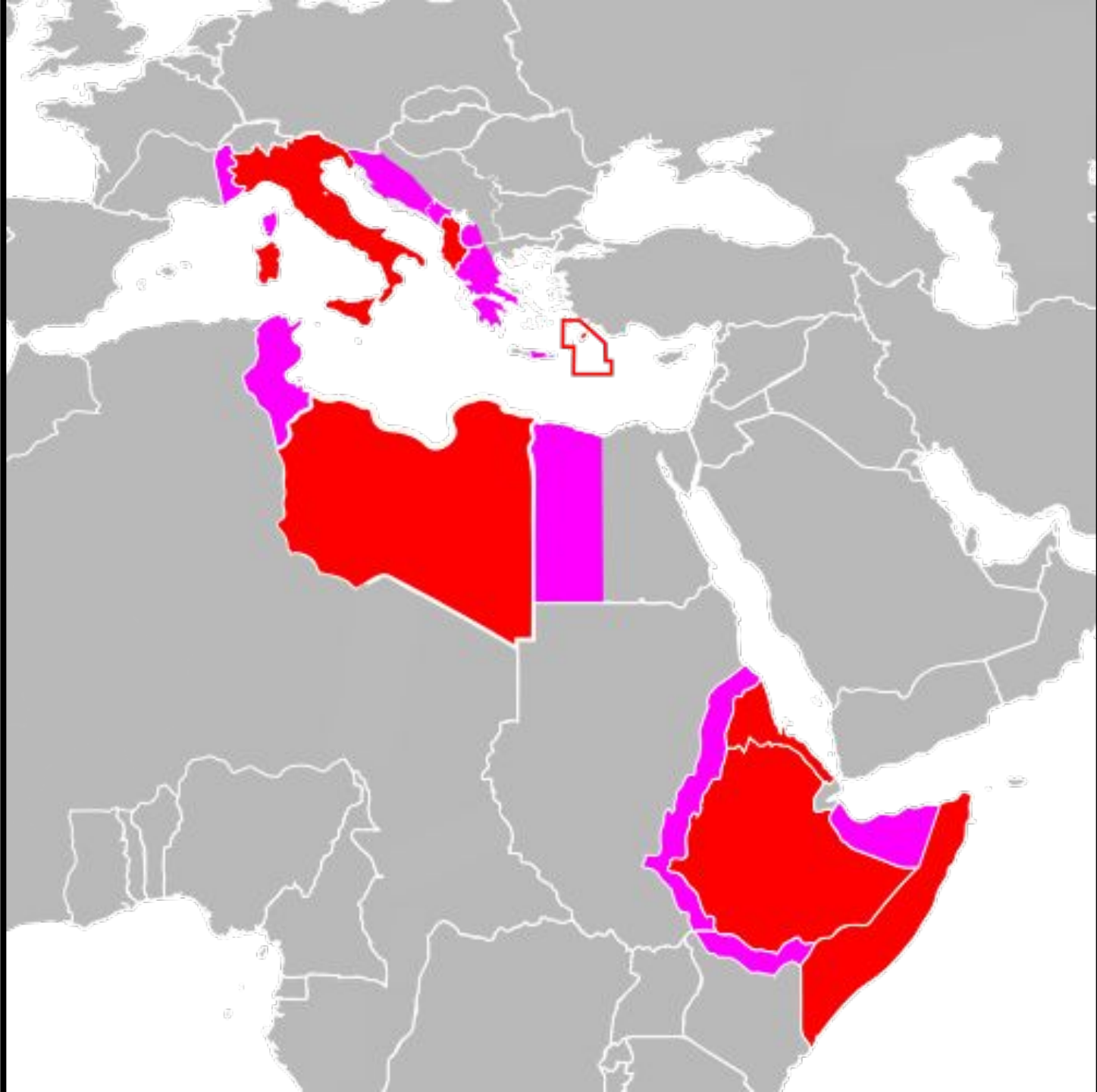

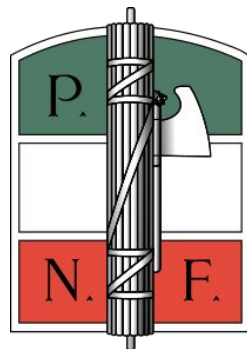
Італійська колоніальна імперія

Амбіції фашистської Італії в Європі на 1936

(синім позначено Італію, блакитним терен планованих держав-сателітів).

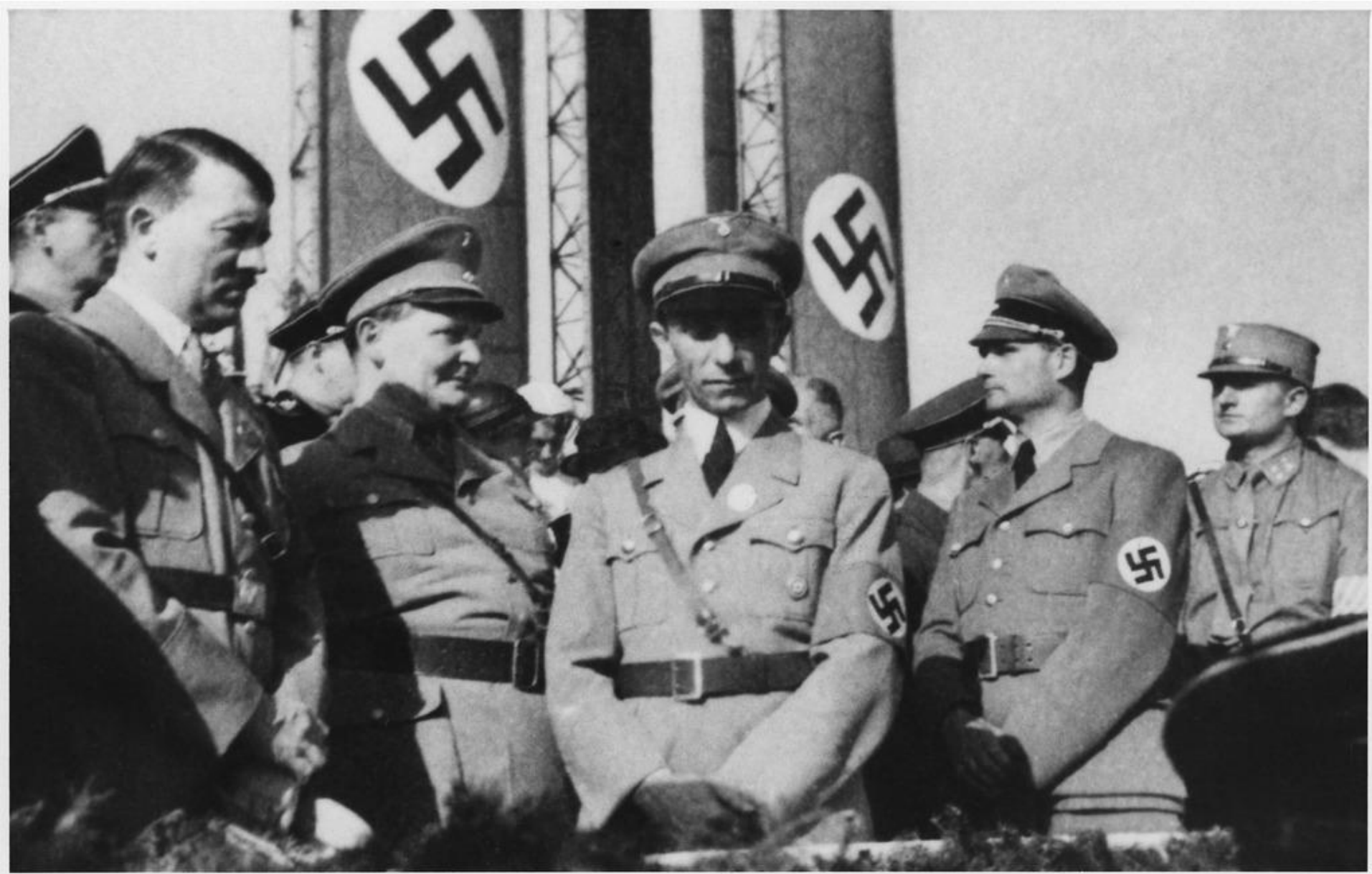
Національна фашистська партія

італійська політична партія (італ. *Partito Nazionale Fascista*; PNF), заснована в 1921 році Беніто Муссоліні для реалізації ідеології фашизму. Попередником фашистської партії був Італійський союз боротьби, очолюваний Муссоліні.

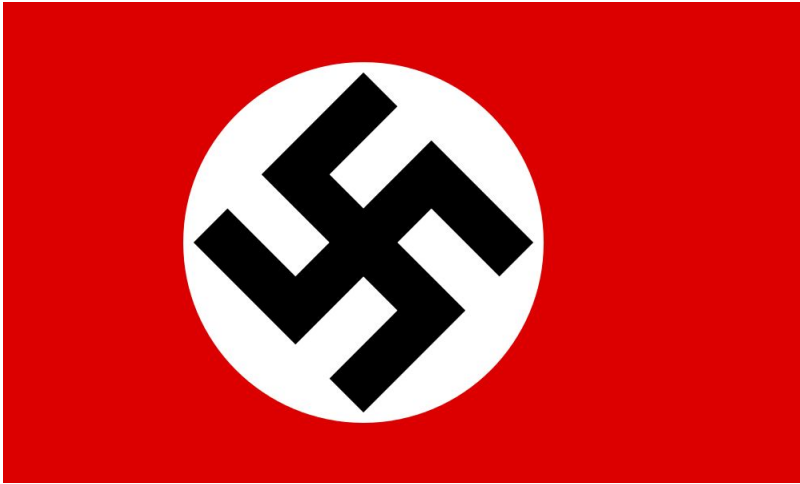

Адольф Гітлер

рейхсканцлер Німеччини
(1933 -1945), провідник
Націонал-соціалістичної
робітничої партії
Німеччини (НСДАП),
один із
ідеологів національного
соціалізму.

Третій Рейх

Третій Рейх, або Рейх - пропагандистська назва Німеччини у 1933–1945 рр., за часів керівництва Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини на чолі з Адольфом Гітлером.

Офіційна назва — **Німецька імперія** (нім. *Deutsches Reich*).

Націонал-соціалістична робітничча партія Німеччини

*Nationalsozialistische Deutsche
Arbeiterpartei*

Ідеологія

- Від 1920 до 1923 року А. Гітлер сформулював ідеологію, що була викладена ним у біографічній книзі **«Моя боротьба»** (нім. *Mein Kampf*), яка вийшла друком у 1925-26 роках як політичний маніфест.
- Головні принципи:
 - **Расизм**. Ідеалізація нордичної раси, антисемітизм, «расова гігієна»;
 - **Мілітаризм** - прагнення вирішити зовнішньополітичні завдання військовими засобами;
 - **Антимарксизм**, антикомунізм, антибільшовизм, неприйняття парламентської демократії.

**б) Сприяння відновленню
воєнної могутності Німеччини**

Рапалльський договір

- **16 квітня 1922 р.** у м. Раппало (Італія) заключено договір між РРФСР і Німеччиною (Веймарською республікою).
- **Договір розривав міжнародну ізоляцію РРФСР і Німеччини.**
- **Секретні домовленості від 11 серпня 1922 р.:**
РРФСР *гарантувала поставку до Німеччини стратегічних матеріалів і надавала свою територію для виробництва та випробування нових зразків бойової техніки, заборонених до розробки Версальським договором 1919 року.*

Сприяння відновленню воєнної могутності Німеччини

- Внаслідок досягнених Рапалльських домовленостей і секретних домовленостей (так званий «Договір Радека-фон Секта») створено:
- В **1925 р.** - **Ліпецький авіацентр**, де німецькі інструктори навчали радянських і німецьких курсантів.
- **Під Казанню 1929 р.** - **центр підготовки командирів танкових з'єднань**, в якому німецькі інструктори також навчали німецьких і радянських курсантів. Для німецької сторони за час функціонування школи було підготовлено **30 офіцерів рейхсверу**.
- В **1926–1933 рр.** у Казані **випробувались німецькі танки** (німці для секретності називали їх «тракторами»).
- У **Вольську** було створено центр для навчання **використання хімічної зброї** (об'єкт Томка).
- **1933 р.** після приходу до влади Гітлера всі ці школи було закрито.

Роль Й.Сталіна та Комінтерну у перемозі Гітлера на виборах 1933 р.

2. Договір про ненапад між **СРСР** та **Німеччиною**

«Пакт Молотова – Ріббентропа»
23 серпня 1939 р.
підштовхнув Німеччину до початку
Другої світової війни

ПАКТ

- 15 серпня 1939 посол Німеччини в СРСР фон Шуленбург зачитав Молотову послання міністра закордонних справ Німеччини Ріббентропа, де він висловлював готовність особисто прибути до Москви для «з'ясування німецько-російських відносин».
- 19 серпня 1939 року у Берліні підписано торгівельно-кредитну угоду між Німеччиною і Радянським Союзом. Повідомлення про цю подію з'явилося у радянській пресі 21 серпня.
- Радянська сторона припинила британо-франко-радянські переговори у Москві.
- 21 серпня Гітлер пішов на безпрецедентний крок: він особисто звернувся до Сталіна. Гітлер надіслав Сталіну телеграму, у якій офіційно прийняв **запропонований Молотовим проект пакту про ненапад**, а також заявив про готовність обговорити **додатковий протокол**. У телеграмі була пропозиція прийняти райхсміністра Ріббентропа не пізніше 23 серпня. Відповідь Сталіна, у якій він приймав усі пропозиції Гітлера, була вручена послу Німеччини через дві години.
- **23 серпня 1939 року в Москві** СРСР підписує з Німеччиною договір про ненапад. В секретному додатковому протоколі передбачався розподіл сфер інтересів у Східній Європі, включно з прибалтійськими державами і Польщею.

СЕКРЕТНЫЙ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ ПРОТОКОЛ.

При подписании договора о ненападении между Германией и Союзом Советских Социалистических Республик нижеподписавшиеся уполномоченные обеих сторон обсудили в строго конфиденциальном порядке вопрос о разграничении сфер обоюдных интересов в Восточной Европе. Это обсуждение привело к ниже-
следующему результату:

1. В случае территориально-политического переустройства областей, входящих в состав Прибалтийских государств (Финляндия, Эстония, Латвия, Литва), северная граница Литвы временно является границей сфер интересов Германии и СССР. При этом интересы Литвы по отношению Виленской области признаются обеими сторонами.

2. В случае территориально-политического переустройства областей, входящих в состав Польского Государства, граница сфер интересов Германии и СССР будет приблизительно проходить по линии рек Нарва, Висла и Сана.

Вопрос, является ли в обоюдных интересах желательным сохранение независимого Польского Государства и каковы будут границы этого государства, может быть окончательно выяснен только в течение дальнейшего политического развития.

Во всяком случае, оба Правительства будут решать этот вопрос в порядке дружественного обоюдного согласия.

3. Касательно юго-востока Европы с советской стороны подчеркивается интерес СССР к Бессарабии. С германской стороны заявляется с ее полной политической незаинтересованности в этих областях.

4. Этот протокол будет сохраняться обеими сторонами в строгом секрете.

Москва, 23 августа 1939 года.

И. Сталин
Н. Молотов
Л. Берия

За Правительство
Германии

Г. Гиммлер

- *«У разі територіально-політичних змін в областях, що належать Польській державі, сфери інтересів Німеччини та СРСР будуть розмежовуватися по лінії рік Нарев, Вісла, Сян. Питання про те, чи відповідає обопільним інтересам Німеччини та СРСР збереження незалежної Польської держави і якими будуть кордони цієї держави, може бути остаточно з'ясовано лише в ході дальшого політичного розвитку. У будь-якому випадку обидва уряди розв'язуватимуть це питання в дусі дружньої обопільної згоди. Щодо Південно-Східної Європи радянська сторона підкреслює свою заінтересованість у Бессарабії. Німецька сторона заявляє про її повну незаінтересованість у цих областях... Цей протокол буде зберігатися обома сторонами у цілковитій таємниці»*

**Таємний протокол до
Договору про ненапад між Німеччиною і Радянським Союзом
(«Пакт Риббентропа-Молотова»)
23 серпня 1939 р. Москва. .**

Розподіл Східної Європи між СРСР і Німеччиною

Згідно з «Пактом Молотова – Ріббентропа»:

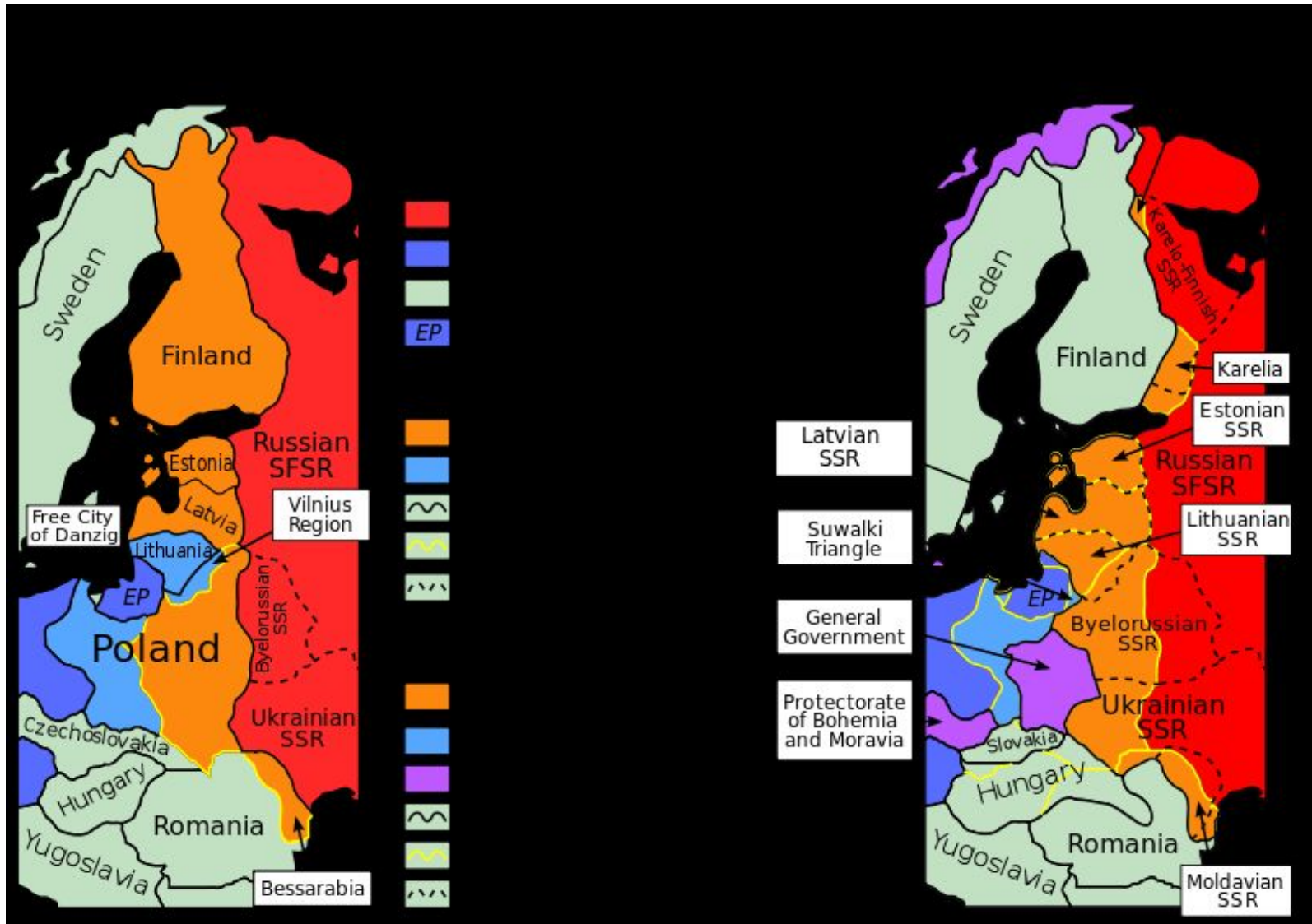

- Естонія, Латвія, Фінляндія і схід Польщі були включені в сферу інтересів СРСР.

- Литва і захід Польщі — в сферу інтересів Німеччини.

Планований та реальний розподіл Східної Європи за планом пакту Молотова-Ріббентропа

2. Початок Другої світової війни.

1 вересня 1939 р.

**Вступ радянських військ на
територію Західної України
(окупація частини Польщі)**

17 вересня 1939 р.

- *«Віддана сама на себе і залишена без керівництва, Польща перетворилася у зручне поле для всіляких випадковостей та раптовостей, що можуть створити загрозу для СРСР. Ось чому, будучи дотепер нейтральним, радянський уряд не може більше нейтрально ставитись до цих фактів. З огляду на таку ситуацію радянський уряд віддав розпорядження Головному командуванню Червоної армії дати наказ військам перетнути кордон і взяти під захист життя і майно населення Західної України та Західної Білорусії...»*

Газета «Правда». 17 вересня 1939 р . Про вступ РСЧА в Західну Україну та Західну Білорусію

Український фронт (вересень 1939 р.)

- Командуючий Українським фронтом — **С.Тимошенко**, начальник штабу — **М. Ватутін**.
- Склад: 28 стрілецьких, 7 кавалерійських дивізій, 10 танкових бригад, 7 артилерійських полків резерву Головного командування.

ВТОРЖЕНИЕ В ПОЛЬШУ, СЕНТЯБРЬ 1939

Направления главных ударов

Советские войска, вступившие на территорию Польши 17 сентября 1939 года: 617,5 тыс. человек, 4959 орудий, 4736 танков, 3298 самолетов. Им противостояли 25 батальонов и 7 эскадронов пограничной стражи (около 12 тыс. человек), не имевшей тяжелого вооружения

Германские войска, вступившие на территорию Польши 1 сентября 1939 года: 1516 тыс. человек, 9824 орудия, 2379 танков и 2231 самолет. Практически вся польская армия была развернута вдоль западной границы страны: 840 тыс. человек, 2840 орудий, 475 танков и 463 самолета.

“Безкровна” війна

ПОКАЗНИКИ	Вересень 1939 р.	Втрати
Особовий склад, осіб	240 тис.	Декілька сотень
Танки, одиниць	2,3 тис.	10
Гармати і міномети, одиниць	1,8 тис.	5
Літаки, одиниць	4 тис.	2

3. Агрессія СРСР проти країн сусідів

А) Радянсько-фінська війна 1939-1940 рр.

«Зимова Війна». **Термін:** з 30 листопада 1939 р по 13 березня 1940.

Підготовка

- У вересні-жовтні 1939 радянські війська почали зосереджуватися на радянсько-фінському кордоні.
- Генеральний штаб Червоної армії розпочав планування війни з Фінляндією. За цими планами Червона армія **одним потужним ударом мала розгромити фінські війська та зайняти всю територію країни за кілька днів.**
- За словами головного маршала артилерії Воронова, на нараді у наркома оборони СРСР йому було доручено вести розрахунки потрібних обсягів набоїв та обладнання виходячи з того, що війна буде продовжуватись **12 діб.**

Початок війни

- **Привід:** відмова Фінляндії прийняти умови Радянського Союзу про **передачу областей фінської території по південно-східному кордоні.**
- Радянський Союз напав на Фінляндію 30 листопада 1939 в **06.50 без оголошення війни**, наступом на суші та **бомбардуванням фінських міст.**

«Фінляндська демократична республіка»

- 1 грудня в першому ж захопленому СРСР населеному пункті Фінляндії — дачному селищі **Терійокі**, безпосередньо на радянському кордоні, було створено **«народний уряд»** на чолі з комінтернівським діячем **Отто Куусініеном**.
- Уже 2 грудня СРСР визнав своїх маріонеток єдиним законним урядом Фінляндії і уклав з ним **«договір про дружбу»**.
- В умовах надзвичайної секретності розпочалося формування **«фінської народної армії»**. Її основою стала **радянська 106-та гірсько-стрілецька дивізія**, до якої в пожежному порядку переводили всіх радянських фінів і карелів.

Перебіг війни

- Радянські загони **спочатку далеко просунулися углиб територій** Фінляндії (крім Карелії, де Фінляндія мала організовану лінію захисту, так звану **«Лінію Маннергейма»**).
- Фіни захищалися завзято. В одному з боїв було **знищено декілька підрозділів Радянських військ, їх зброя захоплена**.
- Дуже допомагали місцеві жителі, які впевнено діяли маленькими групами в лісах.

ТОВАРИЩИ — КРАСНОАРМЕЙЦЫ.

ПОЛИТРУКИ ГОНЯТ ВАС НА СМЕРТЬ, А ВЫ ОТВЕЧАЙТЕ ИМ: „УМРИ САМ, СОБАКА“.

Відступ фінської армії

- Після того, як **Фінляндія витримала перші напади**. Радянський Союз змінив командувачів, тактику ведення бою, створив абсолютну перевагу в авіації, артилерії і живій військовій силі.
- Поступово захист на Карельському перешийку слабшав, що змусило фінів **відступити на запасні рубежі**.

Збереження незалежності

- Фінляндія була здатна тільки тримати фронт, тому вона запропонувала **мирні переговори**.
- Оскільки стало очевидно, що прямої зовнішньої допомоги не буде, Фінляндія була змушена прийняти важкі мирні умови, продиктовані Радянським Союзом.
- У результаті Фінляндія втратила **десяту частину території, але зберегла незалежність**.

Територіальні придбання СРСР за результатами Радянсько-фінської війни

Українці в радянсько-фінській війні

- На **боці СРСР** у війні брали участь **дві дивізії**, які комплектувались в Україні. Це **44-та** та **70-та** стрілецькі дивізії.
- Перша з них потрапила в **оточення** і майже вся **загинула**, намагаючись вирватись з фінського кільця. **Ті, хто вирвався**, були піддані військово-польовому **суду**. Командир дивізії, начальник штабу, начальник політвідділу та комісар були **розстріляні**.
- Загалом репресій зазнали **кілька тисяч учасників цієї війни**.
- В цілому кількість **загиблих** українців, що воювали в складі Червоної Армії оцінюють в близько **40 000**.

Українці на боці Фінляндії

- Перші українські підрозділи, що воювали **на боці Фінляндії**, були сформовані у 1940 році.
- Добровольці здебільшого набиралися **з радянських військовополонених**.
- На озброєнні була фінська та радянська зброя.
- Однострої були фінськими з чорними кашкетами із синьо-жовтою околицею і тризубом, хоча в багатьох випадках українські добровольці продовжували носити радянську форму, доповнюючи її мазепинками.
- Синьо-жовті армійські відзнаки не вживалися, оскільки такі мали добровольці зі Швеції.
- **Одним з найвідоміших командирів українських добровольців у Фінляндії був письменник Юрій Горліс-Горський.**

Аналіз ходу війни

- Оборона Фінляндії здійснювалася дисциплінованими, грамотно керованими солдатами, що звикли до місцевих кліматичних і погодних умов.
- Радянський же наступ був спланований без урахування характеру місцевості, погодних умов і відповідних проблем постачання. Зрештою вдалим він видався лише тому, що Радянський уряд не звертав уваги на втрати.

НАСЛІДКИ

- Радянсько-фінська війна тривала всього **105** днів.
- За цей час Радянський Союз втратив, за деякими даними, більше **722 тис.** убитих, поранених і обморожених. **17 тис.** чоловік зникли безвісти.
- На підставі радянських невдач **Гітлер і його генерали припустили, що у Радянського Союзу неефективне керівництво, тактика й озброєння**, і він не виявиться гідним супротивником для німецької військової машини. Цю думку поділяли і багато хто з іноземних спостерігачів, включаючи і міністерство оборони США.

Б) Анексія Прибалтики

Радянські військові бази у Прибалтиці

- Восени 1939 року Естонія, Латвія та Литва під **загрозою окупації**, прямо висловленої **Сталіним**, уклали з СРСР **договори про взаємодопомогу**.
- В цих договорах йшлося про розміщення на території Естонії, Латвії та Литви **радянських військових баз**.

Ультиматум СРСР і державні перевороти

- 17 червня 1940 року СРСР пред'явив прибалтійським державам **ультиматум**, вимагаючи **відставки урядів**, формування замість них народних урядів, **розпуску парламентів**, проведення **позачергових виборів** і згоди на **введення додаткового контингенту радянських військ**.
- **Прибалтійські уряди змушені прийняти ці вимоги.** При активній підтримці з Москви, в Естонії, Латвії та Литві одночасно відбуваються **державні перевороти**.
- **До влади приходять уряди, прихильні до СРСР.**

Створення “радянської” Прибалтики

- Після введення на територію Прибалтики додаткових частин Червоної Армії в **середині липня 1940 року** в Естонії, Латвії та Литві, в умовах значного радянської військової присутності, проводять **безальтернативні вибори до верховних органів влади.**
- **Партії комуністичного спрямування** були єдиними партіями, допущеними до виборів. У своїх передвиборчих програмах вони не згадували про плани приєднання до СРСР.
- 21 липня 1940 року **новообрані парламенти**, більшість у складі яких була прорадянськи налаштована, проголошують **створення радянських соціалістичних республік** і направляють Верховній Раді СРСР **прохання про вступ до Радянського Союзу.**
- **3 серпня Литовська РСР, 5 серпня — Латвійська РСР, а 6 серпня — Естонська РСР прийняті до СРСР.**

**В) Приєднання Бессарабії та
Північної Буковини до СРСР**

Радянське вторгнення в Румунію

- **28 червня — 3 липня 1940 року** Червона армія здійснила військову операцію, яка тривала **6 днів**.
- В результаті захоплено територію **Бессарабії** (44 000 км² з населенням 3,2 млн. чол.), **Північної Буковини** (6 000 км² з населенням 500 000 чол.) та **регіон Герца** (304 км² з населенням 25 000 чол.).

Мінімізація радянської окупації

- Радянська сторона планувала **повномасштабне військове вторгнення до Румунії**, але, за кілька годин до початку операції, **король Румунії Кароль II** прийняв ультимативну ноту радянської сторони й **погодився передати Бессарабію (анексовану нею в УНР 1918 року) та Північну Буковину до СРСР.**

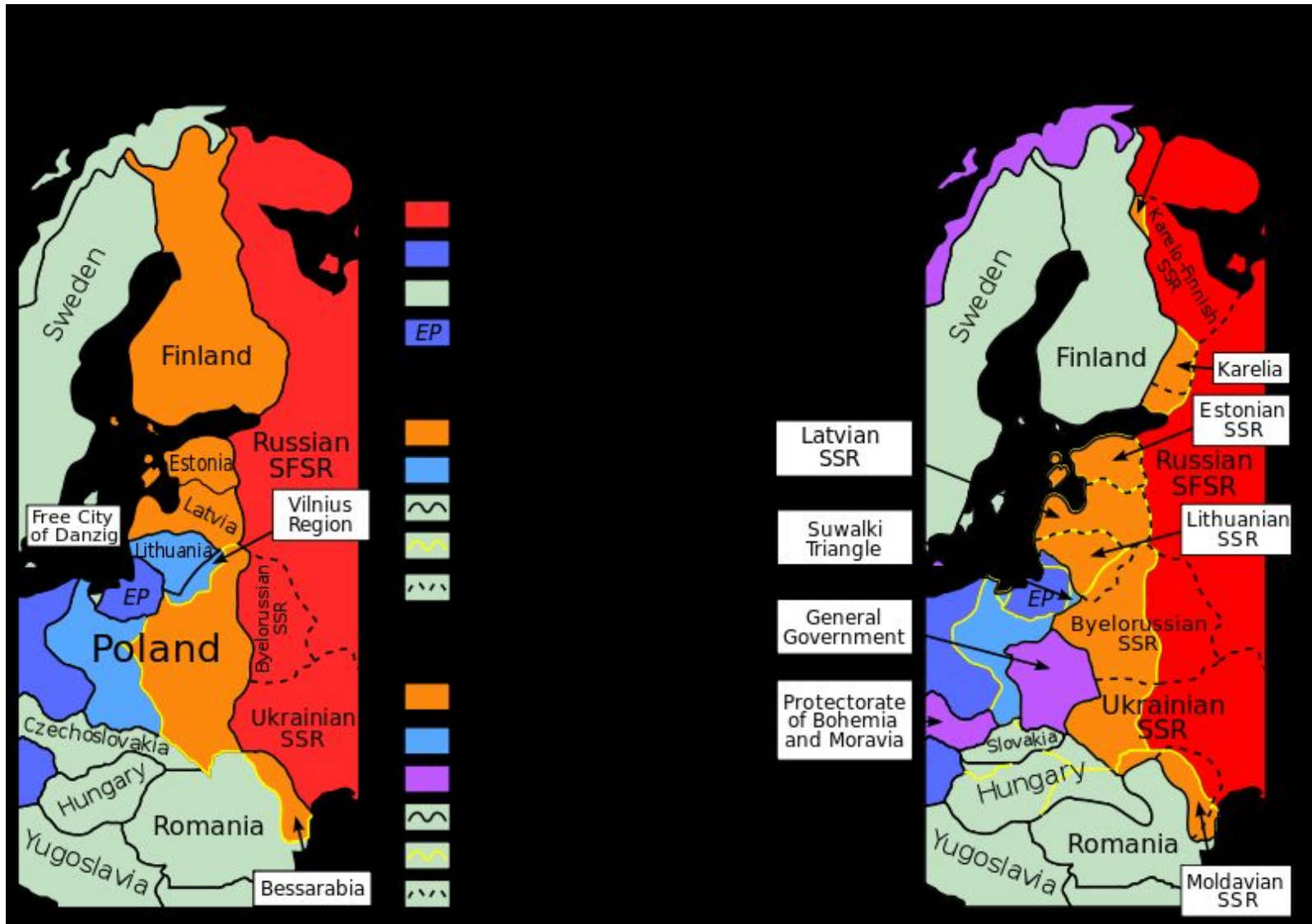
Доля захоплених територій

- 2 серпня 1940 з частини захоплених земель, а також території Молдавської АРСР створена **Молдавська Радянська Соціалістична Республіка**, попередник сучасної Республіка Молдова.
- **Північна Буковина і Південна Бессарабія увійшли до складу Української РСР.**

Територіальні зміни УРСР в 1939—1940 рр.

Рік	Зміни
1939	<p>Східна Галичина, Західна Волинь — увійшли до складу УРСР Холмщина, Підляшшя, Посяння, Лемківщина — було встановлено німецьку окупаційну владу (увійшли до складу Польського генерал-губернаторства)</p> <p>Закарпаття (Карпатська Україна) — окуповане й приєднане Угорщиною</p>
1940	<p>Північна Буковина, Хотинщина, Придунайський край (Південна Бессарабія) — входження до складу УРСР</p>

Планований та реальний розподіл Східної Європи за планом пакту Молотова-Ріббентропа

Встановлення радянської влади в Західній Україні

Радянiзацiя

- **Радянiзацiя** — процес встановлення радянської влади, насадження в усiх сферах життя зразкiв, вироблених за роки радянської влади.
- Рiшення про радянiзацiю захiдноукраїнських земель було прийняте на засiданнi полiтбюро ЦК ВКП(б) **1 жовтня 1939 р.**

Складові радянзації

- юридичне оформлення входження до складу УРСР
- зміна держапарату, формування радянських органів влади
- націоналізація та індустріалізація
- аграрні перетворення, колективізація
- «культурна революція»
- обмеження впливу церкви
- репресії проти незгодних з радянською владою і потенційних противників

ОБРАЇЦІ ТРУДОВОГО НАРОДУ!

ГОЛОСУЙТЕ

за входження Західної України до складу Радянської України, за єдину, вільну і квітучу Українську Радянську Соціалістичну Республіку!

Вазавжди знищимо кордони між Західною і Радянською Україною!
Хай живе Українська Радянська Соціалістична Республіка!

Входження до СРСР і УРСР

- Під контролем нової влади проведені вибори до **Народних зборів**, які наприкінці жовтня прийняли ***Декларацію про входження Західної України до складу СРСР і об'єднання її з УРСР.***
- У листопаді 1939 р. сесії Верховної Ради СРСР і УРСР ухвалили відповідні закони.
- Створення на території Західної України **шести областей** — *Львівської, Станіславської, Волинської, Тернопільської, Рівненської, Дрогобицької.*

2 періоди радянзації

- **До весни 1940 р.** - Режим зовнішні зберігав демократичність, а реформи зустрічали підтримку з боку населення.
- **Від весни 1940 р.** - Відбувається поглиблення соціалістичного змісту перетворень, що супроводжуються масовими репресіями, оскільки більшість місцевого населення вважали неприйнятними ці перетворення.

Нові територіальні зміни

- 2 серпня 1940 р. відбулося законодавче оформлення і включення до складу УРСР територій **Північної Буковини та придунайських земель (Південна Бессарабія)**, де організовано **Чернівецьку область**.
- У листопаді 1940 р. відбулося встановлення між УРСР і Молдавською РСР нових кордонів.
- **Частина колишньої Молдавської автономної РСР, що перебувала у складі УРСР, була передана Молдавській РСР.**
- У результаті цих дій від України було **відчужено Придністров'я** з етнічним українським населенням.

**Населення України
збільшилося на 8,8 млн осіб і
на середину 1941 р.
становило понад 41,6 млн
осіб, а її територія зросла до
565 тис. км кв.**

Заходи, що позитивно сприйняті населенням

- *Ліквідація польських і румунських органів влади.*
- *Конфіскація земель великих власників, націоналізація торгівлі та промисловості* (ці галузі здебільшого знаходилися в руках поляків та євреїв).
- *Українізація та зміцнення системи освіти* (кількість українських шкіл збільшилася до 6,5 тис. з одночасним скороченням польських, румунських; у Львівському і Чернівецькому університетах, Політехнічному, Медичному, Ветеринарному інститутах, Вищій торговельній школі, консерваторії, Вищій школі образотворчого мистецтва, а також технікумах та училищах мовою викладання стала українська).
- *Розвиток системи соціального забезпечення, особливо охорони здоров'я.*

Розподіл поміщицької землі серед селян Західної України

Заходи негативно сприйнятї населенням

- Заміна польських, румунських чиновників на місцевих комуністів та **людей, надісланих зі сходу України.**
- **Насильницька колективізація** (на червень 1941 р. в колгоспи було об'єднано 15 % господарств)
- **Тиск на церкву** (як греко-католицьку, так і православну).
- **Розгром політичних партій і громадських об'єднань**, у тому числі таких шанованих у народі, як Наукове товариство ім. Т. Шевченка, «Просвіта», «Сільський господар», «Масло союз» та ін.
- **Масові репресії.**

Спротив та репресії

- Єдиною організованою силою Опору залишалась **Організація Українських Націоналістів (ОУН)**.
- Навесні 1940 р. режим розпочав широкомасштабні репресії: з осені 1939 р. до осені 1940 р. у Західній Україні було репресовано за політичними ознаками і депортовано близько **10 % населення** (318 тис. сімей, близько **1,2 млн осіб**).
- Смертність серед депортованих склала **16 %** (депортовано в Сибір і Казахстан 400 тис. осіб).
- З метою залякування населення інколи **проводилися показові процеси** (Львівський процес над 59 членами ОУН, січень 1941 р.).

Катинський розстріл

Масові страти польських громадян, здійснені органами НКВС СРСР за наказом керівництва СРСР і ВКП(б) у Катинському лісі (Смоленська область), поблизу села Катинь **навесні 1940 року**.

Обставини

- Розстріли проводилися за рішенням особливої Трійки НКВС СРСР відповідно до постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від **5 березня 1940**.
- Відповідно до висновків німецької комісії Г. Бутца і міжнародних комісій 1943 року, розстріли й поховання проводилися органами НКВС в Катинському лісі як у 1940 році, так і раніше — в 1920—1930-х роках.
- Головною військовою прокуратурою РФ, що констатувала винесення «трійкою НКВС» смертних вироків **14.542 польським військовополоненим** і вірогідно встановлено смерть 1803 осіб.
- Керівництво СРСР до 1990 р. заперечувало свою причетність до цих розстрілів. Відповідно до радянської офіційної версії (комісія Миколи Бурденка), польські громадяни були розстріляні в Катині у 1941 р. німецькими окупаційними військами. .

4. Агресивний союз між Німеччиною та СРСР у 1939-1941 рр.

А) Паради перемоги

Здійснювались згідно з радянсько-німецьким протоколом про встановлення демаркаційної лінії на території колишньої Польської держави, підписаним 21 вересня 1939 року представниками радянського та німецького командувань

Спільний парад Вермахту та РСЧА в Бересті

Проходження урочистим маршем центральною вулицею міста підрозділів XIX моторизованого корпусу вермахту (командуючий корпусу — генерал танкових військ Гейнц Гудеріан) і 4-го батальйону 29-ї окремої танкової бригади РККА (комбриг — Семен Кривошеїн), відбулося 22 вересня 1939 року під час офіційної процедури передачі Берестя та Берестейської фортеці радянській стороні під час вторгнення в Польщу військ Німеччини і СРСР. Процедура завершилася урочистим спуском німецького та підняттям радянського прапорів.

**Радянські і німецькі
офіцери під час
спільного параду на
честь перемоги над
Польщею**

На трибуні — німецький генерал Хайнц Гудеріан і радянський комбриг Семен Кривошеїн

Bundesarchiv, Bild 1011-121-0012-15
Foto: o.Ang. | 22. September 1939

Інші паради

- У 80-х — 90-х роках ХХ століття в ряді робіт наводилася інформація про те, що спільних паради РСЧА і вермахту проходили і в інших містах Польщі.
- Так, згідно з працею історика Михайла Семиряги 1992 року, в *Гродно, Бересті, Пінську і в ряді інших міст ще до капітуляції Варшави відбулися спільні паради (німці їх називали «парадами перемоги»)* за участю військ обох країн. Парад в Гродно, при цьому, приймав командувач радянською армійською групою В. І. Чуйков.
- Історик Олександр Некрич пише: *Завершення військових операцій проти Польщі було відзначено потім спільними парадом збройних сил Німеччини і Радянського Союзу в Бересті та у Львові в перших числах жовтня [1939].* За інформацією німецького командування ці міста були залишені німецькими військовими частинами відповідно 22 і 21 вересня.

Початок II світової війни як початок військового співробітництва СРСР і Німеччини

- Молотов на сесії Верховної Ради СРСР 31 жовтня підкреслив факт участі Червоної Армії в бойових операціях разом з вермахтом. **Депутати бурхливо аплодували.**
- Військове співробітництво було підкреслене і Сталіним в його відповіді на привітальну телеграму Ріббентропа в зв'язку з 60-літтям: "Дружба народів Німеччини і Радянського Союзу, **скріплена кров'ю**, має всі підстави бути довготривалою і міцною".
- По Москві ходив жарт: ця дружба дійсно скріплена кров'ю, але тільки **польською**.

Б) Договір про дружбу та кордони між СРСР та Німеччиною

Договір укладений між Третім Рейхом та Радянським Союзом **28 вересня 1939 р.** після спільного вторгнення до Польщі.
Підписаний міністром зовнішніх справ Німеччини **Ріббентропом** та Народним комісаром закордонних справ СРСР **Молотовим**.
Доповнював укладений раніше пакт Молотова — Ріббентропа від 23 серпня.

Bundesarchiv, Bild 183-H27343
Foto: o.Ang. | 28. September 1939

Секретный протокол

Geheimes Zusatzprotokoll.

Aus Anlass der Unterzeichnung des Nichtangriffsvertrages zwischen dem Deutschen Reich und der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken haben die unterzeichneten Bevollmächtigten der beiden Teile in streng vertraulicher Aussprache die Frage der Abgrenzung der beiderseitigen Interessensphären in Osteuropa erörtert. Diese Aussprache hat zu folgendem Ergebnis geführt:

1. Für den Fall einer territorial-politischen Umgestaltung in den zu den baltischen Staaten (Finnland, Estland, Lettland, Litauen) gehörenden Gebieten bildet die nördliche Grenze Litauens zugleich die Grenze der Interessensphären Deutschlands und der UdSSR. Hierbei wird das Interesse Litauens am Wilnaer Gebiet beiderseits anerkannt.

2. Für den Fall einer territorial-politischen Umgestaltung der zum polnischen Staate gehörenden Gebiete werden die Interessensphären Deutschlands und der UdSSR ungeführt durch die Linie der Flüsse Warow, Weichsel und San abgegrenzt.

Die Frage, ob die beiderseitigen Interessen die Erhaltung eines unabhängigen polnischen Staates erwünscht erscheinen lassen und wie dieser Staat abzugrenzen wäre, kann endgültig erst im Laufe der weiteren politischen

Entwicklung geklärt werden.

In jedem Falle werden bei Regierungen diese Frage in Wege einer freundschaftlichen Verständigung lösen.

3) Hinsichtlich des Südostens Europas wird von sowjetischer Seite das Interesse an Bessarabien betont. Von deutscher Seite wird das völlige politische Desinteresse an diesen Gebieten erklärt.

4) Dieses Protokoll wird von beiden Seiten streng geheim behandelt werden.

Moskau, den 23. August 1939.

Für die
Deutsche Reichsregierung

A. Ribbentrop

Für Völkerminister
der Regierung
UdSSR:

W. Molotow

Секретний протокол

- До договору додавалось декілька секретних статей. В цих статтях регулювався **обмін населенням** між Радянським Союзом та Німеччиною, уточнювались **межі «сфер впливу»** визначені пактом Молотова-Ріббентропа, та погоджувалось **придушення будь-якої «польської агітації»**.
- При наступі Вермахту на Польщу, під контролем Німеччини опинилось **Люблінське воєводство та східна частина Варшавського воєводства**, які мали належати до сфер впливу Радянського Союзу згідно з пактом Молотова-Ріббентропа.
- Щоб компенсувати Радянському Союзу ці втрати, було погоджено **передати Литву**, за винятком невеликої частини Сувалкійського району в радянську сферу впливу.
- Після цього обміну, **Радянський Союз поставив Литві ультиматум**, а **15 червня 1940 року захопив та створив Литовську РСР**.

К ЗАКЛЮЧЕНИЮ ГЕРМАНО-СОВЕТСКОГО ДОГОВОРА О ДРУЖБЕ И ГРАНИЦЕ МЕЖДУ СССР И ГЕРМАНИЕЙ.

В течение 27—28 сентября в Москве происходили переговоры между Председателем Совнаркома СССР и Наркоминделом тов. Молотовым и Министром Иностранных Дел Германии г. фон-Риббентропом по вопросу о заключении германо-советского договора о дружбе и границе между СССР и Германией.

В переговорах принимали участие тов. Сталин и советский полпред в Германии т. Шкварцев, а со стороны Германии — германский посол в СССР г. Шулебург.

Переговоры закончились подписанием германо-советского договора о дружбе и границе между СССР и Германией и заявлении правительства СССР и Германии, а также обменом письмами между т. Молотовым и г. фон-Риббентропом по экономическим вопросам. Ниже приводятся соответствующие документы.

ГЕРМАНО-СОВЕТСКИЙ ДОГОВОР О ДРУЖБЕ И ГРАНИЦЕ МЕЖДУ СССР И ГЕРМАНИЕЙ.

Правительство СССР и Германское Правительство после распада бывшего Польского государства рассматривают исключительно как свою задачу восстановить мир и порядок на этой территории и обеспечить народам, живущим там, мирное существование, соответствующее их национальным особенностям. С этой целью они пришли к соглашению в следующем:

Статья I.

Правительство СССР и Германское Правительство устанавливают в качестве границы между обоюдными государственными интересами на территории бывшего Польского государства линию, которая нанесена на прилагаемую при сем карту и более подробно будет описана в дополнительном протоколе.

Статья II.

Обе Стороны признают установленную в статье I границу обоюдных государственных интересов окончательной и устранят всякое вмешательство третьих держав в это решение.

Статья III.

Необходимое государственное переустройство на территории западнее указанной в статье I линии производит Германское Правительство, на территории восточнее этой линии — Правительство СССР.

Статья IV.

Правительство СССР и Германское Правительство рассматривают вышеприведенное переустройство как надежный фундамент для дальнейшего развития дружественных отношений между своими народами.

Статья V.

Этот договор подлежит ратификации. Обмен ратификационными грамотами должен произойти возможно скорее в Берлине. Договор вступает в силу с момента его подписания.

Составлен в двух оригиналах, на немецком и русском языках.

Москва, 28 сентября 1939 года.

По уполномочию
Правительства СССР

В. МОЛОТОВ.

За Правительство
Германии

И. РИББЕНТРОП.

порту) база военно-морской флотии и несколько аэродромов для авиации, на которых арденцы по сходной цене. Точные места для баз и аэродромов отводятся и их границы определяются по взаимному соглашению.

В целях охраны морских баз и аэродромов, СССР имеет право держать в участках, отведенных под базы и аэродромы, за свой счет строго ограниченное количество советских наземных и воздушных вооруженных сил, максимальная численность которых определяется особым соглашением.

Статья IV.

Обе Договаривающиеся Стороны обязываются не заключать каких-либо союзов или участвовать в коалициях, направленных против одной из Договаривающихся Сторон.

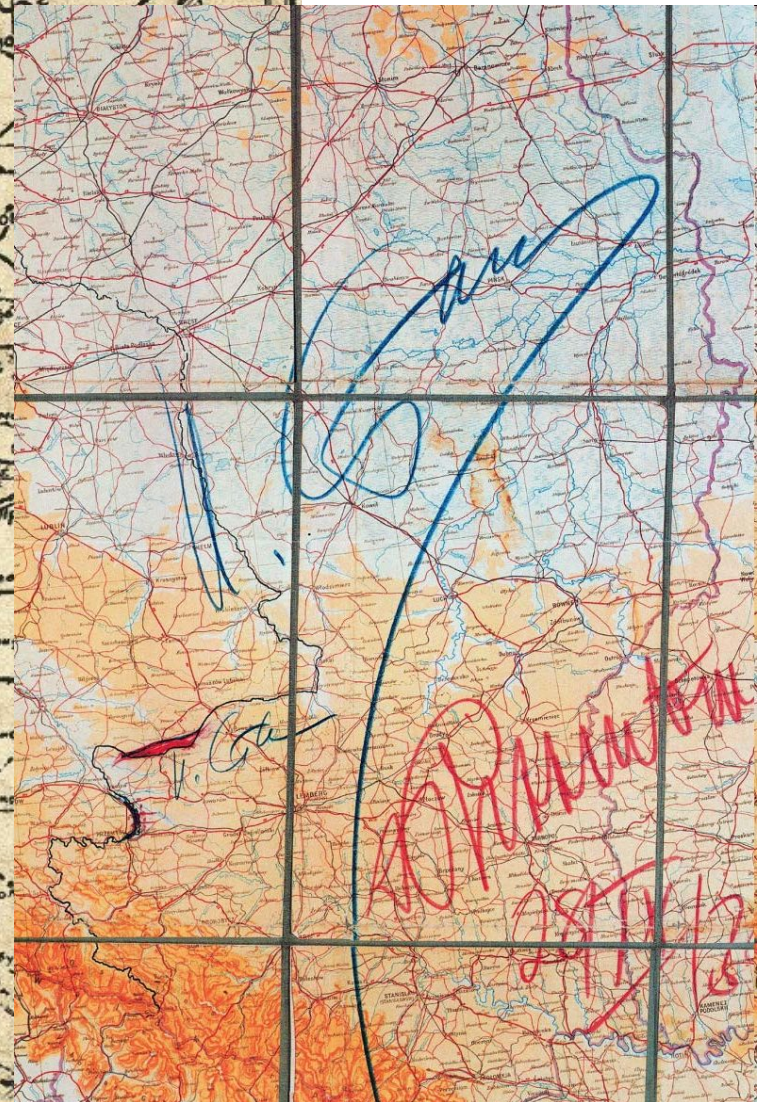
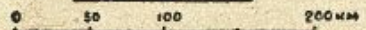
Статья V.

резерв повышения произво- и труда кроется в таком не- как компетенция професий. На

Граница обоюдных государственных интересов СССР и Германии на территории бывшего польского государства.

МАСШТАБ:

Територіальний розподіл Польщі (1939 р.)

«Четвертий поділ Польщі» (українські землі)

<p>За таємним протоколом до Договору про ненапад між СРСР і Німеччиною (23 серпня 1939 р.)</p>	<p>За Договором про дружбу і кордони між СРСР і Німеччиною (38 вересня 1939 р.)</p>
<p>Межа сфер інтересів Німеччини та СРСР приблизна пролягатиме вздовж річок Нарев, Вісла, Сян. У результаті цього розподілу всі західноукраїнські землі опинилися у сфері впливу СРСР (крім Закарпаття і Північної Буковини)</p>	<p>Холмщина, лівобережне Надсяння, Лемківщина, Підляшшя (згодом ці землі отримали узагальнюючу назву Закерзоння) разом з окупованими польськими землями увійшли до складу III рейху.</p> <p>Східна Галичина, Західна Волинь увійшли до складу УРСР (СРСР).</p>

**УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
(1 вересня 1939 – 22 червня 1941 р.)**

В) Політичне співробітництво

Гасла: **Німеччина - жертва агресії Англії й Франції.**

Польща - фашистська держава, що підлягає знищенню.

Прогнати уряди, які за війну!

Схвалення агресії Німеччини

проти Данії, Норвегії і Франції

**СПРОБА ПРИЄДНАТИСЯ ДО ТРОЇСТОГО
ПАКТУ!!!**

Захист німецьких інтересів

- Після завершення воєнних операцій у Польщі Німеччина почала **"мирний наступ"**, пропонуючи Англії й Франції почати мирні переговори.
- Радянський Союз негайно приєднався до пропозицій Німеччини, **оголосивши Англію й Францію агресорами**.
- *Молотов назвав абсурдом війну під гаслом боротьби проти німецького фашизму.*
- Одночасно в унісон з німецькою пропагандистською кампанією й радянська преса почала *переконувати Сполучені Штати не вступати у війну на стороні Великобританії.*

Підтримка німецької агресії

- Молотов поздоровив німецький уряд з перемогою над Францією.
- Під приводом оптації населення **гестапо були видані німецькі й австрійські громадяни - антифашисти**, що знайшли у свій час політичний притулок у Радянському Союзі. Їх було 800 людей, серед них організатор австрійської компартії **Фріц Корічонер**.
- У вересні 1940 року в **Закопанах**, біля Кракова відбулася **зустріч між представниками радянських і німецьких органів держбезпеки**.
- **КУЛЬМІНАЦІЯ**: візит Молотова в Берлін у листопаді 1940 року і його **переговори про можливість приєднання СРСР до Троїстого пакту Німеччини, Італії і Японії**.

Європейський блицкриг 1940 р.

- **Квітень** 1940 р. Німеччина захоплює **Данію** та **Норвегію**.
- **Травень** 1940 р. Німеччина захоплює **Бельгію**, **Нідерланди** та **Люксембург**.
- У червні німецькі війська ведуть бої на території **Франції**. 14 червня вони без бою зайшли до Парижа, а через два дні вийшли в долину Рони.
- **22 червня** в Комп'єні підписано франко-німецьке перемир'я, за яким Франція погодилась на окупацію більшої частини своєї території, демобілізацію майже всієї сухопутної армії та інтернування військово-морського флоту та авіації.
- У вільній зоні внаслідок державного перевороту **10 липня 1940 р.** встановився авторитарний режим **Петена (Режим Віші)**, який взяв курс на тісну співпрацю з Німеччиною (**колабораціонізм**).

Г) Економічне співробітництво

Економічні угоди

- 19 серпня 1939 року у Берліні підписано торгівельно-кредитну угоду між Німеччиною і Радянським Союзом.
- 11 лютого 1940 року у Москві підписано Господарську угоду.
- **Завдяки економічній угоді зі СРСР, підкріпленому пактом про ненапад, англійський план блокади ("оточення Німеччини") потерпів повне фіаско.**

СИРОВИНА ДЛЯ НІМЦІВ

- Протягом 17 місяців, що пройшли між підписанням радянсько-німецького пакту й нападом на СРСР, німецька військова машина одержала від Радянського Союзу:
- *865 тис. т нафти, 140 тис. т марганцевої руди, 14 тис. т міді, 3 тис. т нікелю, 101 тис. т бавовни-сирцю, більш 1 млн т лісоматеріалів, 11 тис. т льна, 26 тис. т хромової руди, 15 тис. т азбесту, 184 тис. т фосфату, 2736 кг платини й 1 млн 463 тис. т зерна.*
- Через радянську територію здійснювався транзит стратегічної сировини й продовольства із країн Тихоокеанського басейну, Близького Сходу й ін.

Д) Військове співробітництво

База “Норд” і захоплення Німеччиною Норвегії

- На початку жовтня 1939 року в 35 км. на північний захід від **Мурманська** була створена **німецька військово-морська база для заправки і ремонту німецьких військових судів і підводних човнів.**
- Німці використовували базу під час кампанії в **Норвегії**, з якою, як відомо, в Радянського Союзу довгі роки були нормальні дипломатичні стосунки.
- Після окупації Норвегії і Данії весною 1940 р. СРСР закриття їх представництва в Москві.
- **Командувач військово-морським флотом Німеччини адмірал Редер письмово виразив вдячність** Радянському уряду після того, як "База Норд" була залишена німцями у вересні того ж року у зв'язку з припиненням військових операцій в Норвегії.

Радянська допомога Німеччині у морській війні з Англією

- Коли почалася війна, радянські власті **затримали в гавані Мурманська судна Англії і її союзників**, щоб дати можливість німецьким судам благополучно дістатися до своїх портів в Германії.
- Німецькі кораблі користувалися укриттям в гавані Мурманська і в ході операцій німецького військово-морського флоту. У Мурманську ж **заправлялися продовольством і і паливом німецькі допоміжні крейсери**, що вели військові операції проти Англії.
- СРСР **забезпечував німців метеорологічними зведеннями**, які потім використовувалися "Люфтваффе" при бомбардуванні Англії.
- Зі свого боку, під час радянсько-фінської війни **німці обмежили рух своїх кораблів в Балтійському і Чорному морях**. Потім радянські власті знову **затримали в Мурманську на три дні всі судна Англії і її союзників**, щоб полегшити німецькому рейдеру «Бремен» прорив крізь англійську блокаду до німецьких берегів.
- Радянський криголам пройшов складний шлях по Північному Льодовитому океану, щоб провести через протоку Берінга **німецький рейдер "Шиф-31"**. Потрапивши в Тихий океан, цей рейдер успішно послав на дно морське декілька кораблів Англії і її союзників.

6. Формування Троїстого пакту

Троїстий пакт – Пакт чотирьох держав

Троїстий пакт

- 27 вересня 1940 р. **Німеччина, Японія, Італія** створили військовий союз, уклавши союзний договір — **Троїстий пакт**.
- Пакт передбачав, що наступних 10 років країни-учасниці будуть підтримувати одна одну та співпрацювати для досягнення геополітичних цілей, головною з яких було **встановлення нового світового порядку**.
- Відповідно до пакту країни-учасниці зобов'язувалися надавати одна одній політичну, економічну і військову допомогу та **визначили власні сфери впливу у світі**. Німеччина та Італія мали панувати в **Європі**, а Японія — **у Східній Азії**.

伸しは三國

ヒトツト

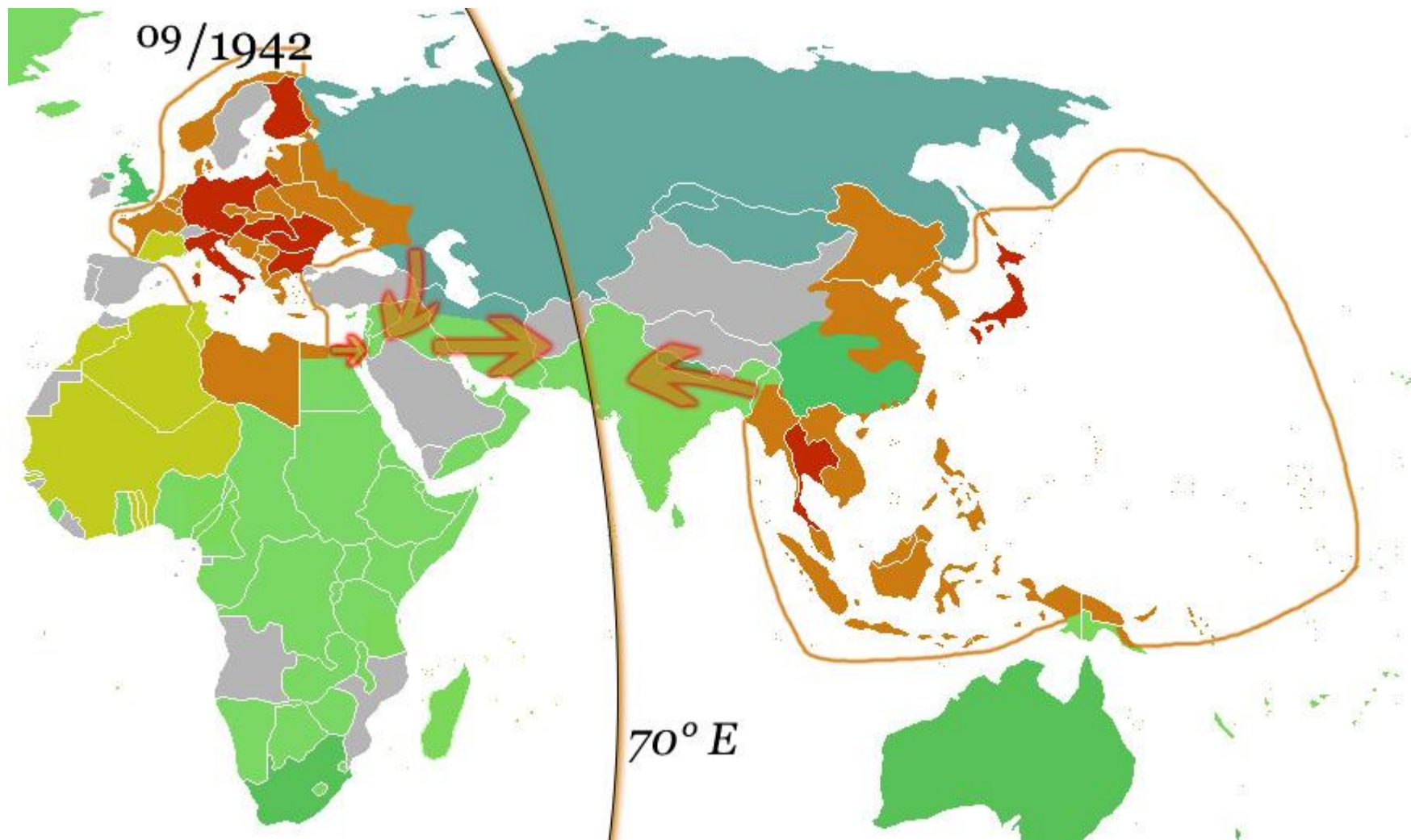
近衛首相

ムラシキ

Поділ світу за Троїстим пактом

Пакт чотирьох держав

- Пакт чотирьох держав Осі — Договір про дружбу і економічну підтримку з можливістю ведення спільних воєнних дій проти інших країн, який планувалося укласти між СРСР і країнами Фашистського альянсу наприкінці 1940 року.
- Пакт мав на меті створення потужного військово-політичного альянсу і фактичний військовий розподіл Східної півкулі планети між країнами-підписантами.
- Пакт повинен був об'єднати **нацистську Німеччину, комуністичну Росію, фашистську Італію та імперіалістичну Японію.**
- Підписання Пакту не відбулося через позицію Німеччини.

Приєднання до Троїстого пакту

- Протягом 1940-41 року до Троїстого пакту приєдналися країни, залежні від однієї з держав, які його уклали, а також тих, що через співробітництво з цими державами бажали вирішити власні зовнішньополітичні завдання — реалізувати територіальні претензії, забезпечити безпеку від нападу ззовні тощо.
- **Королівство Угорщина** відповідно - 20 листопада 1940 року.
- **Королівство Румунія** - 23 листопада 1940 року
- **Словацька республіка** - 24 листопада 1940 року
- **Болгарське царство** - 1 березня 1941
- **Королівство Югославія** - 25 березня 1941 року.

Окупація Югославії

- Приєднання Югославії до Троїстого союзу викликало масові протести і вже за два дні у країні за підтримки уряду Великої Британії відбувся **військовий заколот**.
- Нове керівництво держави на чолі з генералом **Душаном Симовичем** планувало **денонсацію** Пакту, однак пізніше підтвердило готовність Югославії виконувати прийняті цим договором зобов'язання.
- У квітні 1941 р. **німецькі війська окупували Югославію**.
- Після захоплення Югославії її територію було поділено між низкою маріонеткових режимів та протекторатів.
- Зокрема, утворена 10 квітня 1941 року **Незалежна Держава Хорватія** формально приєдналася до Пакту 15 червня 1941.

ТЕСТУВАННЯ ТА ЗАПИТАННЯ

З якого документа наведено уривок?

- *«У разі територіально-політичних змін в областях, що належать Польській державі, сфери інтересів Німеччини та СРСР будуть розмежовуватися по лінії рік Нарев, Вісла, Сян. Питання про те, чи відповідає обопільним інтересам Німеччини та СРСР збереження незалежної Польської держави і якими будуть кордони цієї держави, може бути остаточно з'ясовано лише в ході дальшого політичного розвитку. У будь-якому випадку обидва уряди розв'язуватимуть це питання в дусі дружньої обопільної згоди. Щодо Південно-Східної Європи радянська сторона підкреслює свою заінтересованість у Бессарабії. Німецька сторона заявляє про її повну незаінтересованість у цих областях... Цей протокол буде зберігатися обома сторонами у цілковитій таємниці»*

Якими цифрами позначено області
УРСР, утворені в 1940 р.?

- А 1, 3
- Б 1, 4
- В 2, 3
- Г 4, 5

Коли у всесоюзній газеті «Правда» був надрукований документ, уривок з якого наведено?

- *«Віддана сама на себе і залишена без керівництва, Польща перетворилася у зручне поле для всіляких випадковостей та раптовостей, що можуть створити загрозу для СРСР. Ось чому, будучи дотепер нейтральним, радянський уряд не може більше нейтрально ставитись до цих фактів. З огляду на таку ситуацію радянський уряд від-дав розпорядження Головному командуванню Червоної армії дати наказ військам перетнути кордон і взяти під захист життя і майно населення Західної України та Західної Білорусії...»*
- **17 вересня 1939 р . Вступ РСЧА в Західну Україну та Західну Білорусію**

Які із заходів стосуються політики радянської влади на Західній Україні напередодні вторгнення Німеччини та її союзників на територію СРСР?

- 1** Призначення української інтелігенції на важливі посади нової ком-партійно-радянської адміністрації
- 2** Підтримка новою владою всіх українських культурно-освітніх, спортивних, кооперативних, наукових організацій
- 3** Розгортання масових репресій у формі депортації «неблагонадійних елементів»
- 4** Конфіскація земель великих землевласників і перерозподіл землі між селянами
- 5** Масове зросійщення середньої (шкільної) та вищої освіти

Який з плакатів створено радянськими художниками напередодні Великої Вітчизняної війни?

А

Б

А

В

Г